

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Хабло Оксани Юрїївни на дисертаційне дослідження Ткаченка Сергія Валерійовича на тему «Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції, має ряд особливостей, обумовлених місцем вчинення кримінального правопорушення та суб'єктивним складом учасників провадження – осіб, які здійснюють досудове розслідування, особи, які залучаються до участі у кримінальному провадженні. Окрім цього, специфічними є умови доступу учасників слідчих (розшукових) дій до місця їх проведення. Зокрема, мають певні особливості доступ учасників огляду місця події, обшуку, слідчого експерименту (понятих, статистів, спеціалістів) – до місця вчинення кримінального правопорушення чи до місця проведення слідчої (розшукової) дії.

Питання кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції, вченими, як правило, розкриваються в кримінологічному чи криміналістичному аспектах. Водночас, наукових досліджень щодо особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень у місцях тимчасової ізоляції обмаль. Наукові публікації, переважно у формі статей, лише фрагментарно відображають окремі аспекти цієї складної проблеми.

Викладене вище засвідчує актуальність, теоретичну і практичну значущість обраної теми дисертаційного дослідження, у якому здійснено спробу пошуку шляхів удосконалення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій здобувача свідчить про те, що правильно встановлення мети, об'єкта, предмета і завдань наукової роботи

зумовило відповідну логічну структуру та уможливило здійснення усебічного й повного дослідження обраної теми у межах визначених обсягів.

При написанні роботи автор проаналізував достатню кількість джерел (168 найменувань), ґрунтовно та критично вивчив праці науковців, що дало йому змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві для науки кримінального процесу та правозастосовної практики питання, сформулювати пропозиції та рекомендації з подальшого вдосконалення теоретичних основ і прикладних аспектів особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції.

Обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків, пропозицій і рекомендацій визначається та забезпечується емпіричною базою дослідження, яку становлять рішення Конституційного Суду України й постанови Верховного Суду; рішення ЄСПЛ; ухвали та вирoki національних судів, серед яких ті, що розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень; результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень; узагальнені результати опитування 85 працівників правоохоронних органів (слідчих, дізнавачів, оперативних працівників Національної поліції України, прокурорів), а також адвокатів, суддів і слідчих суддів. Під час підготовки дисертаційного дослідження використано власний практичний досвід слідчої діяльності автора.

Результати наукового дослідження апробовано у виступах автора на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та опубліковано в дванадцяти наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у періодичних виданнях інших держав, а також у семи тезах, що опубліковані у збірниках доповідей на науково-практичних конференціях.

Отже, дисертаційне дослідження С. В. Ткаченка на тему «Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях

тимчасової ізоляції» виконане на високому науковому рівні, а публікації здобувача є взаємовідповідними та відбивають зміст і сутність обраної наукової проблематики.

Новизна представлених теоретичних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація С. В. Ткаченка є одним з перших в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретичних і практичних проблемних аспектів досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції, у якій вперше:

– аргументовано, що в досудовому розслідуванні, у якому фігурує суб'єкт підвищеного злочинного впливу, зокрема «кримінальний авторитет», діяльність його характеризується сукупністю вчинених кримінальних правопорушень, тому слідчим і прокурорам необхідно мати ґрунтовні вміння та навички з розслідування різних категорій кримінальних правопорушень, а також бути готовим до активної протидії процесу розслідування з боку представників злочинного світу (висловлювання погроз з метою впливу на свідків і потерпілих);

– доведено, що призначення судової лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи органами досудового розслідування під час розслідування кримінальних проваджень, передбачених ч. 2 ст. 255-1 КК України, надає можливість встановити й довести імперативний характер висловлювань та дій особи, яка має статус суб'єкта підвищеного злочинного впливу щодо інших осіб, що перебувають у місцях тимчасової ізоляції;

удосконалено:

– предмет доказування в кримінальних правопорушеннях, передбачених ч. 2 ст. 255-1 КК України, який визначає необхідність доведення вчинення інших кримінальних правопорушень, тобто суміжності кримінальних правопорушень особи, яка, перебуваючи в статусі підвищеного злочинного впливу, встановлює та поширює свій незаконний вплив на території установи виконання покарань, що поєднує із вчиненням інших злочинів (вимагання

(ст. 189 КК України), незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України) тощо);

– кримінальний процесуальний порядок розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції, зокрема такого кримінального правопорушення, як умисне встановлення або поширення в суспільстві злочинного впливу в ізоляторах тимчасового тримання (ч. 2 ст. 255-1 КК України);

дістало подальший розвиток:

– положення про необхідність розроблення та прийняття нового міжвідомчого нормативно-правового акта щодо порядку взаємодії між різними правоохоронними органами в процесі документування та розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції.

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Результати дисертаційного дослідження опубліковані в фахових виданнях України та зарубіжних країн, також були представлені у вигляді доповідей на науково-практичних конференціях. Публікації перекривають і вирішують завдання, що були поставлені в дисертаційному дослідженні.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків дисертаційної роботи С. В. Ткаченка не викликає суттєвих зауважень. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, викладені у загальних висновках та висвітлені в опублікованих працях здобувача.

Зроблені С. В. Ткаченком наукові висновки мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими. Висновки дисертаційної роботи викладені автором чітко, коректно і логічно витікають із отриманих результатів, а

рекомендації ґрунтуються на висновках дослідження. Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації, є належна методологія дослідження.

Дисертаційне дослідження С. В. Ткаченка ґрунтується на положеннях Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року; Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року; Плану заходів на 2021 рік з реалізації Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 року р; Стратегії боротьби з організованою злочинністю, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року, Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року; відповідає Основним науковим напрямам та найважливішим проблемам фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019–2023 роки, затвердженим постановою президії НАН України від 30 січня 2019 року № 30.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується належною джерельною базою дослідження, достатніми емпіричними даними.

Отже, результати дисертаційного дослідження С. В. Ткаченка, які виносяться на захист є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають належний ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Встановлюючи завдання дисертаційного дослідження в межах окресленої мети, автор підходить до їхньої деталізації обґрунтовано та логічно, визначаючи наступні:

– висвітлити стан наукового дослідження питання досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції;

– проаналізувати організаційно-правові засади розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції;

– розглянути практику ЄСПЛ щодо виявлених порушень у процесі розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції;

– схарактеризувати правові підстави та процесуальний порядок проведення огляду місця події та обшуку в місцях тимчасової ізоляції;

– окреслити процесуальний порядок отримання показань під час проведення допиту підозрюваного/обвинуваченого, потерпілого та свідка;

– з'ясувати особливості проведення НСРД у кримінальних правопорушеннях, передбачених ч. 2 ст. 255-1 КК України (умисне встановлення або поширення в суспільстві злочинного впливу в ізоляторах тимчасового тримання, слідчих ізоляторах чи установах виконання покарань);

– вивчити досвід взаємодії органів досудового розслідування з іншими правоохоронними органами під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції;

– визначити шляхи покращення використання спеціальних знань під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції;

– надати пропозиції з удосконалення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції.

Поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Високий рівень виконання поставленого наукового завдання забезпечено належною методологією дослідження. Автором успішно застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи. Зокрема, методи формальної логіки

(аналізу, синтезу, дедукції, індукції тощо) та спеціально-правові методи (порівняльно-правовий, формально-логічний, системно-структурний, метод системного аналізу, логіко-нормативний, статистичні та соціологічні методи). Використання зазначених та інших методів наукового пізнання здійснено у взаємозв'язку з метою проведення всебічного аналізу, обґрунтування змістовних теоретичних висновків та практичних рекомендацій.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на належному методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що сформульовані дисертантом у роботі висновки й пропозиції впроваджено та використовуються у науково-дослідній, законотворчій, та правозастосовній діяльності, про що свідчать акти впровадження, надані в якості додатків до дисертаційної роботи. Так, матеріали дисертаційного дослідження використовуються в практичній діяльності – у роботі слідчих підрозділів органів Національної поліції, зокрема під час проведення занять у системі службової підготовки, а також семінарів, нарад з удосконалення процесуальної діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України (акт впровадження у практичну діяльність Головного слідчого управління Національної поліції України від 15 травня 2023 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження С. В. Ткаченка має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота містить анотацію, вступ, три розділи, що мають вісім підрозділів, висновки, список використаних джерел (168 найменувань на 20 сторінках) і 3 додатки (на 46 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 248 сторінок, із них обсяг основного тексту – 166 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати

рецензованого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію дисертації.

У **розділі 1** «Правові й організаційні основи розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції» містяться три підрозділи: 1.1. Стан наукового дослідження питання розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції; 1.2. Нормативно-правові й організаційні засади розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції; 1.3. Практика Європейського суду з прав людини щодо виявлених порушень у процесі розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції.

В межах цього розділу визначено, що міжнародні договори та практика інших країн у більшості випадків не визначають окремого порядку проведення досудового розслідування в місцях тимчасової ізоляції або окремих заходів з дотримання безпеки учасників кримінального провадження, що перебувають у місцях тимчасової ізоляції. Водночас, у деяких державах розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщенні пенітенціарних установ, здійснюють спеціальні підрозділи (посадові особи) тюремної адміністрації чи міністерства юстиції, якому підпорядкована (підзвітна) така адміністрація.

У **розділі 2** «Процесуальний порядок та особливості проведення окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій у місцях тимчасової ізоляції» містяться три підрозділи: 2.1. Правові підстави та процесуальний порядок проведення огляду й обшуку місця події в місцях тимчасової ізоляції; 2.2. Особливості проведення допиту підозрюваного/обвинуваченого, потерпілого та свідка під час досудового розслідування кримінальних

правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції; 2.3. Процесуальний порядок проведення негласних (слідчих) розшукових дій під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції В межах цього розділу визначена специфіка проведення НСРД, яка пов'язана з тим, що чинне законодавство не містить закріпленого процесуального порядку їх здійснення на території місць тимчасової ізоляції, який відповідав би вимогам положень КПК України щодо проведення досудового розслідування та не створював бюрократичні перепони органам досудового розслідування під час виконання покладених на них повноважень.

Розділі 3 «Удосконалення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції» складається із двох підрозділів: 3.1. Взаємодія органів досудового розслідування з іншими правоохоронними органами під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції; 3.2. Використання спеціальних знань під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції, де визначено, що для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Наявність статусу суб'єкта підвищеного злочинного впливу, зокрема особи, що має статус «вора в законі», визначають на підставі висновку лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи письмового й усного мовлення за зібраними матеріалами кримінального провадження (протоколами СРД і НСРД).

У результаті проведеного дослідження запропоновані та обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо удосконалення законодавства та практики його застосування у контексті особливостей досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції.

Після кожного розділу та наприкінці дисертаційного дослідження С. В. Ткаченком наводяться **висновки**, які відповідають завданням та меті роботи, узгоджуються з отриманими результатами, мають належну

аргументацію, є обґрунтованими і характеризуються належним рівнем достовірності.

Список використаних джерел складається з 168 найменувань та включає публікації як у вітчизняних, так і у зарубіжних виданнях.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертація С. В. Ткаченка відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження С. В. Ткаченка на тему «Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції» можуть бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування та проведення досліджень за цим напрямом, а також у практичній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, які, на нашу думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту:

1. На думку рецензента спірним є твердження дисертанта про те, що під час проведення НСРД у межах ч. 2 ст. 255-1 КК України, такі дії проводять у «приміщеннях, які мають статус публічно доступних, тобто відповідно до ст. 267 КПК України йдеться про обстеження іншого володіння особи» (сторінки 136, 138, 177). В цьому твердженні фактично ототожнюється публічно доступне місце та інше володіння особи. Але це не вірно. Адже інше володіння особи як і житло є об'єктами, недоторканність яких гарантується Конституцією України. Зокрема, відповідно до ст. 13 КПК України не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених КПК України.

2. У визначенні актуальності дисертаційного дослідження основний акцент зроблено на прийнятті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» від 4 червня 2020 року, яким доповнено розділ IX Кримінального кодексу України ст. 255, 255-1, 255-2, 255-3. В дисертаційній роботі також увага акцентується на досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень щодо встановлення або поширення злочинного впливу, вчиненого в ізоляторах тимчасового тримання, слідчих ізоляторах чи установах виконання покарань (ч. 2 ст. 255-1 КК України). Так, у висновках до Розділу 1 вказано, що «у зв'язку з нетривалим проміжком часу, що минув після встановлення кримінальної відповідальності за поширення злочинного впливу, зокрема щодо осіб підвищеного злочинного впливу й осіб, які перебувають у статусі «вора в законі», слід констатувати, що нині ще не сформовано належного теоретичного підґрунтя для узагальнення та усунення прогалин у законодавстві щодо застосування новел КК України, не напрацьовано достатньої слідчої та судової практики».

Втім, у місцях тимчасової ізоляції вчиняються і інші кримінальні правопорушення, зокрема – проти власності, проти життя та здоров'я особи, проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Тому під час прилюдного захисту дисертації автору слід пояснити, чому основна увага приділялася особливостям розслідування кримінальних правопорушень, які передбачають кримінальну відповідальність за поширення злочинного впливу.

3. У роботі наявні технічні неточності. Зокрема, у вступі автор вказує, що загальний обсяг дисертації становить 248 сторінок, із них обсяг основного тексту – 181 сторінка. Втім, основна частина дисертації складається із вступу, розділів дисертації та висновків, а тому обсяг анотації не повинен включатися до обсягу основного тексту роботи. У висновках до «Підрозділу 2» дублюється висновок про те, що «під час проведення НСРД у межах ч. 2 ст. 255-1 КК України слідчий/прокурор зобов'язані зазначати, що НСРД проводять у приміщеннях, які мають статус публічно доступних» (стор. 136 та 138

дисертації). В ключових словах до анотації двічі повторюється фраза «злочинний вплив».

Втім, перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю одержаних результатів, а також за авторськими публікаціями ця робота є внеском в розвиток вітчизняної науки в галузі кримінального процесу.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація на тему «Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертація Ткаченка Сергія Валерійовича на тему «Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у місцях тимчасової ізоляції.

2. Дисертація Ткаченка Сергія Валерійовича за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації»

від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Ткаченко Сергій Валерійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**завідувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Оксана ХАБЛО

